

John Robert Seeley (1834-1895)

*De historicus die staatslieden
liet leren van het verleden*

ISBN 978-94-92183-01-9
NUR 681

Uitgeverij Skandalon
Postbus 138
5260 AC Vught
E-mail: info@skandalon.nl
www.skandalon.nl

Omslagontwerp en vormgeving: Circe, Zierikzee

© 2015 Skandalon

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior permission in writing from the proprietor(s).

JOHN ROBERT SEELEY
(1834-1895)

*De historicus die staatslieden
liet leren van het verleden*

door

Jan Brussee

SKANDALON
NON NOBIS SED POSTERIS

Histoire et vérité, cela veut dire d'abord: cette histoire qui a eu lieu et qui concerne le métier d'historien se prête-elle à une connaissance en vérité, selon les vœux et les règles de la pensée objective mise en œuvre dans les sciences ?

Paul Ricoeur

(Uit : *Histoire et vérité*, Parijs 1955, p. 10)

*'Aan U behoort, o Heer der heren,
de aarde met haar wel en wee, ...'*

(Eerste regels van Lied 479 van het Liedboek voor de kerken, 's Gravenhage 1973)

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	7
I Levensbeschrijving.....	11
II Vroegste werken	16
III Enige klassieke commentaren	21
IV Ecce Homo.....	27
V Inaugurele rede als hoogleraar in de geschiedenis	42
VI Livius en de geschiedenis van Rome	46
VII Onderwijs.....	54
VIII Stein	62
IX The Expansion of England.....	83
X Napoleon	89
XI Verenigde Staten van Europa.....	110
XII Verspreide historische beschouwingen	117
XIII Enige literaire beschouwingen	132
XIV Goethe	142
XV Ethiek en religie.....	150
XVI Natural Religion	156
XVII The Growth of British Policy	171
XVIII Geschiedwetenschap.....	188
XIX Geschiedenis en Politieke Wetenschap	195
XX De betekenis van Seeley voor onze tijd	210
English summary	216
Geraadpleegde literatuur.....	220

Voorwoord

Het eerste geschrift van de Engelse historicus John Robert Seeley (1834-1895) dat ik heb gelezen, was zijn voordracht over de idee van een Verenigde Staten van Europa. Ik kwam deze voordracht tegen binnen het kader van mijn studie van hetgeen Britse auteurs in de periode 1850-1950 hadden geschreven over de zin van Europese eenwording.¹ Seeley's beschouwing leek mij niet alleen een van de meest doordachte, maar ook een van de helderste van deze auteurs. Dat was voor mij aanleiding om ook andere publicaties van hem te lezen. Ik vond die dermate boeiend, origineel en interessant dat ik tot de conclusie kwam dat Seeley niet zomaar een negentiende-eeuwse Engelse geschiedkundige was, maar een groot historicus en bovendien een interessante denker op politicologisch, theologisch en literair gebied. Daarom besloot ik een boek over hem te schrijven.

Een van mijn overwegingen hierbij was dat de historicus Seeley in Nederland nauwelijks bekend is. Zijn naam wordt af en toe genoemd als iemand die vooral belangstelling had voor de ontwikkeling van staten, en als iemand die een stimulerende invloed heeft gehad op de expansie van het Britse *empire* aan het eind van de negentiende eeuw. De Nederlandse historicus Pieter Geyl heeft hem geprezen als een 'man van wijde blik, getrokken door grote onderwerpen' in de historische ontwikkelingen.² Een Nederlands boek over deze Britse historicus is er echter – voor zover ik heb kunnen nagaan – niet.

Naar mijn mening is dit een belangrijk gemis, mede omdat de betekenis van Seeley's geschriften voor het begrip van onze eigen vaderlandse geschiedenis nauwelijks wordt beseft. Ik denk hierbij niet alleen aan zijn bewondering voor Willem de Zwijger en koning-stadhouder Willem III – een bewondering die zo ver ging dat hij aan hen zelfs gedichten heeft gewijd – en aan zijn analyse van de grote betekenis van wat zich in de Republiek der Zeven

¹ Jan Brussee, *Een verenigd Europa voor de vrede*, Nijmegen 2008.

² Dr. P. Geyl, *Napoleon. Voor en tegen in de Franse geschiedschrijving*, Utrecht 1947, p. 349.

Verenigde Nederlanden heeft afgespeeld voor de geschiedenis van Engeland en Europa. Ik denk hierbij ook aan zijn zienswijze dat de geschiedenis van een land – en dus ook die van Nederland – niet kan worden begrepen zonder de invloeden vanuit de omringende landen in de analyse te betrekken; dit brengt met zich mee dat zijn beschouwingen over de geschiedenis van Engeland, Duitsland, Frankrijk, Spanje en Portugal, over de Reformatie en de Contrareformatie, en over personen als koningin Elizabeth I, Napoleon, Cromwell en de Duitse staatsman Stein een onverwacht licht werpen op belangrijke aspecten van onze vaderlandse geschiedenis. Ook kunnen Seeley's opvattingen over de kenmerken van een verantwoorde beoefening van de wetenschap van de geschiedenis bijdragen aan een beter begrip van onze eigen geschiedenis.

Buiten Nederland zijn er slechts weinig boeken over Seeley geschreven. De eerste studie over hem is een in 1912 verschenen werk van de Duitser Adolf Rein.³ Deze heeft uitvoerige gesprekken gevoerd met mensen die Seeley van nabij hebben gekend, en tevens een bibliografie gemaakt van zijn geschriften. In Duitsland zijn naderhand twee academische proefschriften aan Seeley gewijd, te weten die van Georg Brettschneider (in 1932) en van Erich Rosenblüth (in 1934), die een leerling was van onder anderen de filosoof Edmund Husserl, de grondlegger van de fenomenologie.⁴ De meest bekende studie over Seeley is die van Deborah Wormell⁵, die contact heeft gezocht met zijn nabestaanden en zijn persoonlijke dossiers heeft bestudeerd. Voorts zijn er enige tijdschriftartikelen over Seeley verschenen, waarvan vele van de hand van zijn vrienden naar aanleiding van zijn overlijden in 1895. Ook wordt aan hem soms in historische publicaties gerefereerd.

Met dit boek beoog ik Seeley's werk en denkbeelden onder de aandacht te brengen van een breder publiek dan alleen historici, in het bijzonder in Nederland en België, en iets te laten doorklinken van de inspirerende, vaak verrassende, soms diepzinnige, altijd heldere en in magnifiek Engels geformuleerde inzichten van deze historicus en denker.

Ik heb het boek zo opgezet dat ik begin met een korte biografie van John Robert Seeley, en vervolgens in globaal chronologische volgorde van verschijning inga op zijn geschriften. Ik heb geprobeerd zijn werken zo weer te geven dat de lezer als vanzelf een indruk krijgt van zijn inzichten, werkwijze

3 Adolf Rein, *John Robert Seeley. Eine Studie über den Historiker*, Langensalza 1912. Van dit boek is naderhand een Engelse vertaling verschenen.

4 Georg Brettschneider, *Der Humanismus John Robert Seeleys. Ein Beitrag zur Geschichte der Ideologie des britischen Imperialismus. Inaugural-Dissertation, Albertus Universität zu Königsberg i. Pr.*, 1932 (uitgegeven in 1937 te Leipzig), en Erich Rosenblüth, *John Robert Seeley. Sein historisches und politisches Weltbild*, Berlijn 1934.

5 Deborah Wormell, *Sir John Seeley and the Uses of History*, Cambridge 1980.

en verdiensten. Ik sluit het boek af met een evaluatie van de betekenis van deze historicus en denker voor onze tijd.

Op deze plaats zou ik (in alfabetische volgorde) gaarne Leen den Besten, Hannie Brussee, Wim Jansen, Hans Lander en Albert Ronhaar willen bedanken voor hun waardevolle opmerkingen over eerdere versies van dit boek.

Tevens zou ik mijn dank willen betuigen aan de Kattendijke/Drucker Stichting vanwege de royale financiële bijdrage waarmee zij deze uitgave mogelijk heeft gemaakt.

Middelburg, najaar 2014